

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ**

Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти
сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 / ISO 9001:2015

Кафедра фінансів

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою

(пост. п. 6 від «17» 02. 2020 р.)

Ректор

А. А. Мазаракі

СТРАХУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

ПРОГРАМА COURSE SUMMARY

освітній ступінь	Доктор філософії / Doctor of Philosophy
галузь знань	07 Управління та адміністрування / Management and administration
спеціальність	072 Фінанси, банківська справа та страхування / Finance, Banking and Insurance

Київ 2020

**Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу КНТЕУ
заборонено**

Автор: С.В. Волосович, д.е.н., проф.

Обговорено і схвалено на засіданні кафедри фінансів від
18.02.2020 р., протокол №17

Рецензент: А.В. Василенко, к.е.н., доц.

Навчально-методичне видання
СТРАХУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

ПРОГРАМА
COURSE SUMMARY

освітній ступінь	Доктор філософії / Doctor of Philosophy
галузь знань	07 Управління та адміністрування / Management and administration
спеціальність	072 Фінанси, банківська справа та страхування / Finance, Banking and Insurance

ВСТУП

Програма дисципліни «Страхування фінансових ризиків» призначено для здобувачів освітнього ступеня «доктор філософії» галузі знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Програму підготовлено відповідно до Стандарту вищої освіти КНТЕУ із зазначеної спеціальності освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії.

Програма складається з таких розділів:

1. Мета, завдання та предмет дисципліни.
2. Передумови вивчення дисципліни як вибіркової компоненти освітньої програми.
3. Результати вивчення дисципліни.
4. Зміст дисципліни.
5. Список рекомендованих джерел.

1. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРЕДМЕТ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення дисципліни «Страхування фінансових ризиків» є формування системи знань у сфері страхування фінансових ризиків підприємств, установ, організацій та домогосподарств та їх впливі на економічну безпеку суб'єктів національної економіки.

Завдання дисципліни «Страхування фінансових ризиків» полягають у здійсненні теоретичної та практичної підготовки здобувачів вищої освіти ОС «доктор філософії», яка надасть змогу: зрозуміти закономірності у сфері виникнення фінансових ризиків; з'ясувати роль страхування у попередженні цих ризиків та мінімізації їх негативних наслідків, оволодіти механізмом страхування фінансових ризиків.

Предметом дисципліни «Страхування фінансових ризиків» є економічні відносини, що пов'язані з страховим захистом від фінансових ризиків суб'єктів національної економіки.

2. ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ВИБІРКОВОЇ КОМПОНЕНТИ ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ ПРОГРАМИ знання

- основ функціонування фінансової системи як складової національної економіки;
 - основ функціонування страхового ринку.
- вміння*
- вільно володіти понятійно-термінологічним апаратом щодо функціонування фінансового ринку.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна «Страхування фінансових ризиків», як вибіркова компонента освітньо-наукової програми, забезпечує оволодіння здобувачами вищої освіти загальними та фаховими компетентностями і досягнення ними програмних результатів навчання:

✓ спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
<i>Загальні компетентності за освітньою програмою</i>		
К3	Здатність до проведення наукових досліджень із застосуванням новітніх методів наукового пошуку, використання загальнонаукових знань при застосуванні методів наукових досліджень.	3-8
К4	Здатність до дослідження причин виникнення, розвитку економічних явищ та процесів, аналізу економічних ситуацій з позицій різних сучасних економічних концепцій.	1,2,8
К5	Здатність користуватися бібліографічними ресурсами в процесі наукового пошуку, аналізувати різні види бібліографічної інформації, систематизувати літературу та складати огляди та анотацію з економічних питань.	1-8
К6	Здатність аналізувати, узагальнювати та оцінювати різноманітні явища та процеси з урахуванням сучасних економічних концепцій.	1-8
К7	Здатність виважено і коректно здійснювати цитування джерел інформації, редагувати наукові тексти, обирати та застосовувати оптимальну техніку і методику здійснення коректури.	1-8
К8	Здатність до розробки та обґрунтування висновків і узагальнень щодо теоретичних та практичних питань в фінансово-економічній сфері.	1-8
<i>Фахові компетентності освітньою програмою</i>		
К1	Здатність до засвоєння основних концепцій, розуміння теоретичних і практичних проблем, історії розвитку та сучасного стану наукових знань за спеціальністю «Фінанси, банківська справа та страхування», оволодіння термінологією з досліджуваного наукового напрямку.	1-8

К3	Здатність досягати наукових результатів, що переосмислюють наявні та створюють нові цілісні знання відповідно до актуальних проблем розвитку фінансово-економічних відносин з використанням новітніх методів наукового дослідження.	2-7
К4	Здатність до застосування комплексного системного підходу при проведенні аналізу, оцінюванні та формулюванні обґрунтованих висновків, пропозицій щодо розробки та реалізації фінансової політики держави, монетарної політики центрального банку, розвитку ринку фінансових послуг, та представлення результатів наукового дослідження з використанням сучасних методів.	1-8
<i>Програмні результати навчання за освітньою програмою</i>		
ПР3	Проявляти вміння абстрактно мислити, аналізувати та синтезувати фінансово-економічну інформацію в складних і непередбачуваних умовах.	1-7
ПР5	Здійснювати наукове дослідження та оприлюднювати його результати з вмінням виокремлювати особистий внесок.	1-8
ПР13	Уміння усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою, застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, організації та проведення навчальних занять, управління науковими проєктами та/або складення пропозицій щодо фінансування наукових досліджень, реєстрації прав інтелектуальної власності у сфері професійної діяльності.	3-5
ПР16	Уміння проводити наукові дослідження, визначати нові підходи, напрями, шляхи вирішення завдань.	1-8

4.ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Сутність фінансових ризиків

Поняття фінансових ризиків. Підходи до визначення сутності фінансових ризиків. Особливості фінансових ризиків. Класифікація видів фінансових ризиків. Сфери виникнення та реалізації фінансових ризиків.

Кредитний ризик як складова фінансових ризиків. Підходи до визначення кредитного ризику. Характеристика кредитного ризику.

Індивідуальний кредитний ризик. Ризик кредитного портфеля. Ризики міжнародного кредитування.

Характеристика фінансових ризиків, які є об'єктами страхування. Фактори впливу на реалізацію фінансових ризиків.

Методи управління фінансовими ризиками. Страхування як метод управління фінансовими ризиками.

Список рекомендованих джерел:

Нормативно-правові акти: 1-3, 9

Основний: 1-5

Додатковий: 1-4

Інтернет-ресурси: 1

Тема 2. Економічна сутність страхування фінансових ризиків

Поняття страхування фінансових ризиків. Суб'єкти страхування фінансових ризиків. Об'єкти страхування фінансових ризиків відповідно до українського законодавства та Директив ЄС. Ліцензування страхування фінансових ризиків в Україні.

Класифікація страхування фінансових ризиків. Страхування кредитів. Делькредерне страхування. Страхування гарантій. Страхування кредитів довіри. Страхування фінансових кредитів: страхування відповідальності позичальника за непогашення кредиту; страхування ризику непогашення кредиту; страхування предмету застави; титульне страхування; GAP-страхування та інші.

Страхування товарних кредитів: страхування фінансових ризиків лізингових операцій; страхування фінансових ризиків факторингових операцій; страхування ризиків експортних кредитів.

Сутність та призначення страхування втрати прибутку від перерви у виробництві.

Форми страхування фінансових ризиків. Обов'язкове страхування фінансових ризиків. Добровільне страхування фінансових ризиків.

Список рекомендованих джерел:

Нормативно-правові акти: 1-3, 9

Основний: 1-5

Додатковий: 3, 5, 7, 8, 10-12

Інтернет-ресурси: 5

Тема 3. Іпотечне страхування

Поняття іпотеки та іпотечного кредитування. Види іпотеки. Види та особливості ризиків іпотечних ризиків.

Економічний зміст іпотечного страхування. Завдання іпотечного страхування. Предмет іпотечного страхування. Суб'єкти іпотечного страхування.

Класифікація іпотечного страхування. Державне іпотечне страхування. Приватне іпотечне страхування.

Страховання ризиків основних суб'єктів іпотеки. Страховання ризиків допоміжних суб'єктів іпотеки. Особливості страхування ризиків іпотечного ринку первинної та вторинної нерухомості.

Страховання ризиків житлової іпотеки. Страховання ризиків комерційної нерухомості. Страховання ризиків іпотеки землі.

Страховання предмета іпотеки. Титульне страхування. Страховання фінансових ризиків щодо невиконання основного зобов'язання за договором про іпотечний борг. Страховання неотримання платежів за договором за іпотечний борг. Страховання ризику несвоєчасної реалізації предмету іпотеки. Страховання ризику несвоєчасного отримання суми, вирученої від реалізації предмета іпотеки, або недостатнього її розміру для задоволення вимог кредитора. Страховання неотримання, несвоєчасного отримання або отримання не в повній сумі платежів за договорами про іпотечні кредити та платежів за іпотечними сертифікатами. Страховання власників іпотечних сертифікатів від можливих збитків у випадку зміни курсу національної валюти. Страховання ризиків невиконання чергових платежів за іпотечним кредитом. Страховання ризику невиконання договірних зобов'язань постачальників матеріалів для будівельно-монтажних робіт. Страховання ризиків несвоєчасності введення в експлуатацію об'єктів будівництва.

Обов'язкове іпотечне страхування. Добровільне іпотечне страхування. Комплексне іпотечне страхування.

Проблеми іпотечного страхування в Україні. Зарубіжний досвід іпотечного страхування. Напрямки розвитку іпотечного страхування в Україні.

Список рекомендованих джерел:

Нормативно-правові акти: 1, 2, 4, 6, 9, 13

Основний: 1-5

Додатковий: 3, 7, 8, 10

Інтернет-ресурси: 1-5

Тема 4. Страхування ризиків товарних кредитів

Поняття товарних кредитів та притаманних їм ризиків. Ризики товарних кредитів: фінансові та нефінансові.

Види фінансових ризиків лізингових операцій, що підлягають страхуванню: страхування фінансової відповідальності лізингоодержувача за договором лізингу; страхування збитків від перерви у виробництві лізингоодержувача. Страхування предмету лізингу як супутня страхова послуга. Страхувальники та вигодонабувачі у страхуванні фінансових ризиків лізингових операцій.

Види фінансових ризиків факторингових операцій, що підлягають страхуванню: страхування ризику невиконання або неналежного виконання покупцем своїх зобов'язань з оплати товару; страхування фінансової відповідальності позичальника перед фактором (при факторингу з правом регресу). Страхувальники та вигодонабувачі у страхуванні фінансових ризиків факторингових операцій. Особливості страхування ризиків міжнародного факторингу.

Поняття експортних кредитів. Види ризиків експортних кредитів. Види страхування ризиків експортних кредитів. Державне страхування експортних кредитів. Приватне страхування експортних кредитів. Страхування експортних кредитів міжнародними об'єднаннями страховиків.

Принципи і завдання Бернського союзу. Мета створення та організаційні засади Празького клубу. Організаційні засади функціонування Міжнародної асоціації страхування кредитів і надання гарантій.

Список рекомендованих джерел:

Нормативно-правові акти: 1, 2, 11-13

Основний: 1-5

Додатковий: 3, 6-7

Інтернет-ресурси: 1-5

Тема 5. Страхування ризиків споживчих кредитів

Поняття споживчих кредитів. Особливості споживчих кредитів та їх ризиків.

Види страхування ризиків споживчих кредитів: страхування відповідальності позичальника за непогашення кредиту, страхування ризику непогашення кредиту, страхування предмету застави, зокрема, каско, GAP-страхування.

Страховання життя та працездатності позичальника як супутня страхова послуга.

Особливості страхування кредитів, що надаються ломбардами, кредитними спілками.

Проблеми страхування ризиків споживчого кредиту в Україні. Напрямки розвитку страхування споживчих кредитів в Україні.

Список рекомендованих джерел:

Нормативно-правові акти: 2, 4-6, 8, 9, 13

Основний: 1-5

Додатковий: 3, 5-7

Інтернет-ресурси: 1-5

Тема 6. Страхування кредитів довіри

Поняття страхування кредитів довіри. Страхування банків від злочинів. Страхування професійної відповідальності: страхування професійної відповідальності банків (Professional indemnity); страхування відповідальності керівників та посадових осіб (Directors and Officers liability).

Комплексне банківське страхування (Banker's Blanket Bond або BBB). Предмет комплексного банківського страхування: ризики отримання збитків від нечесних дій співробітників банку (нелояльність персоналу, збитків від втрати майна в приміщеннях банку, збитків при перевезенні, збитків від підробки та внесення змін до документів, збитків від операцій з цінними паперами, збитків від прийняття фальшивої валюти).

Страхування платіжних карток: сутність та особливості застосування в Україні.

Страхування сплати митних платежів до бюджету як різновид страхування кредитів довіри. Порядок страхування сплати митних платежів.

Список рекомендованих джерел:

Нормативно-правові акти: 1, 2, 9, 10, 13

Основний: 1-5

Додатковий: 2, 3, 5, 6, 9

Інтернет-ресурси: 1-5

Тема 7. Страхування депозитів

Поняття страхування депозитів. Наукові підходи до розуміння страхування депозитів. Мета та завдання страхування депозитів. Переваги та недоліки страхування депозитів. Принципи страхування депозитів. Етапи розвитку страхування депозитів у світі.

Суб'єкти страхування депозитів. Діяльність Міжнародної асоціації страховиків депозитів та Європейського форуму страховиків депозитів. Класифікація страхування депозитів.

Зарубіжний досвід страхування депозитів.

Особливості української системи страхування депозитів. Страхування банківських депозитів та депозитів членів кредитних спілок в Україні.

Показники оцінки системи страхування депозитів.

Проблеми страхування депозитів в Україні. Специфіка страхування депозитів у період фінансової кризи.

Список рекомендованих джерел:

Нормативно-правові акти: 1,2,3,7,9

Основний: 1-5

Додатковий: 3, 5, 12

Інтернет-ресурси: 1, 7

Тема 8. Інституційне забезпечення страхування фінансово-кредитних ризиків

Сутність інституційного забезпечення страхування фінансових ризиків. Принципи інституційного забезпечення страхування фінансових ризиків.

Елементи інституційного забезпечення функціонування страхування фінансових ризиків та їх характеристика: інституційно-правове забезпечення, інституційно-кадрове забезпечення, організаційно-інституційне забезпечення.

Характеристика міжнародних (Solvensy I та II) та національних нормативно-правових актів, які здійснюють регулювання у сфері страхування фінансових ризиків.

Система інститутів (організацій), які здійснюють інституційно-організаційне забезпечення страхування фінансових ризиків: базові інститути, інститути інфраструктури, інститути регулювання. Роль наднаціональних фінансових регуляторів (створення Європейської ради з системних ризиків та Європейської системи фінансових спостерігачів).

Характеристика інформаційної складової інституту інфраструктури страхування фінансових ризиків. Функції, обов'язки та повноваження підрозділу страховика, що здійснює забезпечення страхування фінансових ризиків, та його взаємодія з іншими підрозділами.

Характеристика аналітичної складової інституту інфраструктури страхування фінансових ризиків. Особливості визначення страхових тарифів при страхуванні фінансових ризиків.

Взаємодія суб'єктів фінансово-кредитної сфери та страхового сектору. Взаємодія страховиків з банками як головна складова взаємодії фінансово-кредитної сфери та страхового сектору. Форми взаємодії банків та страхових компаній.

Список рекомендованих джерел:

Нормативно-правові акти: 1-3, 9, 10, 13

Основний: 1-5

Додатковий: 3, 6, 12

Інтернет-ресурси: 1-6

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативно-правові акти

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436>
2. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7.12.2000 № 2121-III. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.09.2019 № 79-IX. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20>
4. Про заставу: Закон України від 02.10.1992 р. № 2654-XII. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2654-12>
5. Про затвердження Положення про порядок надання фінансових послуг ломбардами: Розпорядження Національної комісії у сфері ринків фінансових послуг та державного регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 26.04.2005 № 3981. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0565-05>
6. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15/stru/para0233>
7. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 р. № 4452-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>

8. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 р. №1734-VIII. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19/stru/paran46>
9. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>.
10. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 №2664-III. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.
11. Про фінансовий лізинг: Закон України від 16.12.1997 р. №723/97-ВР. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/723/97-%D0%B2%D1%80>
12. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю: Закон України від 19.06.2003 №978-IV. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-15>
13. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435>

Основний

1. Говорушко Т.А. Страхіві послуги: навч. посібник. – К.: ЦУЛ, 2017. – 344 с.
2. Страхіві послуги: навч. посібник / Д. І. Дема, О. М. Віленчук, І. В. Дем'янюк; за заг. ред. Д. І. Деми. – [3-тє вид., стереотипне]. – К.: Алерта 2017. – 526 с.
3. *Страхування: навч. посіб. / Т.А. Говорушко, В.М. Стецюк; за ред. Т.А. Говорушко. – К.: – Львів: «Магнолія 2006», 2014. – 328 с.¹*
4. Ринок фінансових послуг: навч. посібник / Д.І. Дема, І.В. Абрамова, І.А. Шубенко, Л.В. Недільська, В.М. Трокоз. [3-тє вид., стереотипне]. – К.: Алерта, 2017. – 376 с.
5. Управління фінансовими ризиками: навч. посіб./П.О.Козик, Т.Г. Васильєв, В.М. Сороківський, В.І. Стефанюк, М.В. Сороківська- Львів: Растр-7, 2016. – 318 с.

Додатковий

1. Бобиль В. В. Антикризове управління банківськими ризиками [Текст]: Монографія / В. В. Бобиль. – Дніпропетровськ: вид-во «Свідлер А.Л.», 2012. – 270 с.
2. Бобиль В. В. Фінансові ризики банків: теорія та практика управління в умовах кризи: монографія / В. В. Бобиль; Дніпропетр. нац. ун-т залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна. – Дніпропетровськ, 2016. – 300 с.
3. *Волосович С.В. Страхування ризиків кредитної сфери: монографія/С.В.Волосович. - К.:КНТЕУ, 2013. - 388 с.*

¹ Курсивом у списку виділено джерела, що є в наявності у бібліотечі КНТЕУ

4. Зачосова Н.В. Формування системи економічної безпеки фінансових установ: монографія / Н.В. Зачосова. – Черкаси: ПП Чабаненко Ю.А, 2016. – 375 с.
5. Ільченко Г.О. *Захист прав споживачів страхових послуг : монографія* / Г.О. Ільченко. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. – 184 с.
6. Пікус Р.В. Взаємодія страхових компаній і банків на ринку фінансових послуг України : [монографія] / Пікус Р.В., Олійник Г.І. – К. : Компринт, 2015. – 186 с.
7. Пікус Р.В. Страховий захист підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки України: монографія / Р.В. Пікус, О.М. Лобова. – К.: Логос, 2015. – 192 с.
8. Міждисциплінарний словник зі страхування та ризик-менеджменту / [Р.В. Пікус, Н.В. Приказюк, О.М. Лобова та ін.]; за наук. ред. проф. Р.В. Пікус. – К.: Логос, 2015. – 509 с.
9. Онищенко Г. В., Петренко П. Д. Банківські гарантії: монографія. – К.: Алерта, 2014. – 288 с.
10. Розвиток системи управління ризиками ринків фінансових послуг : монографія / [Внукова Н. М. та ін.] ; наук. ред. та кер. кол. авт. Н. М. Внукова ; Харк. нац. екон. ун-т ім. Семена Кузнеця. – Х. : Ексклюзив, 2014. – 190 с.
11. Фінансові механізми та інструменти подолання дисбалансів соціально-економічного розвитку України : [монографія] / За ред. д.е.н., проф. Т. Г. Васильціва. — Львів : Видавництво ТзОВ «Ліга-Прес», 2016. — 596 с.
12. Шолойко А.С. Довідник інфраструктури страхового ринку / Шолойко А.С. – К.: НУБіП України, 2014. – 117 с.

Періодичні видання

1. Банківська справа.
2. Банковское дело.
3. Вісник КНТЕУ.
4. Вісник НБУ.
5. Економіка України.
6. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право
7. Страхова справа.
8. Страховое дело.
9. Урядовий кур'єр.
10. Фінанси України.

Інтернет-ресурси

1. Верховна Рада України/ [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua/>
2. Державна служба статистики України/ [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Кабінет Міністрів України/ [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/>
4. Міністерство фінансів України/ [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/>
5. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг/ [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/>
6. Рада Європи [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.consilium.europa.eu/>
7. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб/ [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.fgv.gov.ua/>